

Politike upravljanja in rabe zemljišč za izvajanje vseevropskega omrežja za naravo (TEN-N): pregled, sinteza in priporočila

Cilj **strategije EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030** je pričetek obnove biotske raznovrstnosti v Evropi do leta 2030. Ključni element te strategije je razvoj **vseevropskega omrežja za naravo (TEN-N)** z določitvijo dodatnih zavarovanih območij in ekoloških koridorjev za prednostne habitate in vrste v Evropi.

V tem kratkem dokumentu so povzeti naš pregled, sinteza in priporočila o ustreznih mehanizmi upravljanja, politikah rabe zemljišč in finančnih instrumentih za vzpostavitev odpornega omrežja TEN-N. Dokument je zlasti pomemben za nacionalne in regionalne organe upravljanja ter organe, pristojne za ohranjanje narave, kmetijstvo in gozdarstvo, za prostorske načrtovalce in Evropsko komisijo.

Naš pregled je bil pripravljen po posvetovanju s številnimi **deležniki**, kot so vlade držav članic EU, upravljavci zavarovanih območij, načrtovalci rabe zemljišč, nevladne organizacije in državljani. V njem so predstavljeni **vzorčni primeri** iz šestih regij v Podonavju in Karpatih, na Finskem, v Franciji, na Portugalskem, v Španiji in Nemčiji. V oceni je uporabljena **politično-ekonomska analiza**¹, ki vključuje intervjuje, delavnice in obsežen pregled literature z namenom opredelitve skupnih ovir pri upravljanju in uspešnih načinov za vzpostavljanje ekološke povezljivosti. Na osnovi rezultatov so opredeljene možne poti sprememb in ukrepov, ki povezujejo **zeleno in modro infrastrukturo** v podporo **biotski raznovrstnosti in trajnostnemu razvoju**.

Glavne ugotovitve pregleda

Številne evropske države se pri učinkovitem izvajanju in varovanju ekološke povezljivosti zavarovanih območij soočajo s skupnimi izzivi upravljanja, čeprav imajo vzpostavljene tako EU kot (pod)nacionalne pravne okvire. V našem pregledu smo prepoznali štiri temeljne vzroke za to: (1) **šibki predpisi in njihovo omejeno izvajanje**; (2) **slabo obvladovanje konfliktov**; (3) **netrajnostna raba zemljišč in razvoj infrastrukture** ter (4) **vrzeli v financiranju, tehničnih zmogljivostih in znanju**.

Politike pogosto nimajo potrebnega vpliva na prostorsko načrtovanje na ustrezni ravni za izvajanje, zato ne varujejo ekoloških koridorjev pred škodljivimi ali uničujočimi posegi. Situacijo še poslabšuje **pomanjkanje formalnih pravil za strateško načrtovanje v posameznih gospodarskih sektorjih**. V več državah **vrzeli v zakonodaji** onemogočajo ustrezno izvajanje na lokalni ravni ali pa povzročajo čisto prostovoljen in *ad hoc* pristop. V teh primerih se ekološka povezljivost pri sprejemanju odločitev formalno ne upošteva. Izvajanje je neustrezno tudi zaradi **pomanjkanja politične podpore** in majhne pripravljenosti za **izvrševanje**.

Za zagotavljanje povezljivosti **pogosto obstaja neskladje med obsegom izvajanja** (odgovorni organ) **in obsegom potrebnih ukrepov**. Težavo še povečuje **pomanjkanje osebja in ekološkega strokovnega znanja**, zlasti na nižjih upravnih ravneh.

Za podporo ekološki povezljivosti **so na voljo javna sredstva**, ki pa so pogosto projektna, zato **nimajo dolgoročne perspektive in varovalk**. Zgolj reševanje ključnih potreb po financiranju običajno ne zadošča, saj posledično **številna zavarovana območja ostanejo pomankljivo podprta**. Poleg tega javni viri financiranja niso vedno ciljno porabljeni v korist povezljivosti (npr. skupna kmetijska politika). Vzporedno se razvijajo tudi **zasebni instrumenti financiranja**, ki pa so zelo omejeni in razdrobljeni

¹ Politično-ekonomska analiza je "skupek konceptov, vprašanj in orodij, ki lahko pomagajo bolje razumeti interakcijo političnih, gospodarskih, družbenih in kulturnih procesov ter kako ti ustvarjajo določene rezultate".

Priporočila

Da bi se spoprijeli z raznolikimi težavami, navedenimi zgoraj, so v pregledu opisane štiri dopolnjujoče se poti sprememb kot niz pogojev z ustreznimi ukrepi za vlade in druge organe izvajanja na evropski, nacionalni, regionalni in lokalni ravni v različnih sektorjih rabe zemljišč. Ukrepi so ponazorjeni z več primeri dobre prakse.

Pot 1 - Pravni okvir: Če obstaja ustrezen pravni okvir, ki se dobro izvaja in je podprt s primernimi finančnimi spodbudami, ga bodo različni deležniki podpirali, saj se zavedajo vrednot, koristi in pomena ekološke povezljivosti za ljudi in divje živali. Priporočeni ukrepi:

- ✓ **Pregled obstoječih politik in zakonodaje:** zagotoviti, da obstajata pravna podlaga z zavezujočim učinkom na prostorsko načrtovanje in participativni postopek odločanja.
- ✓ **Izboljšanje izvajanja:** zagotoviti ustrezen (politični) mandat, osebje, financiranje in izvrševanje.
- ✓ **Vključevanje povezljivosti v sektorske politike:** zagotavljanje skladnosti politik (vključno z infrastrukturo, kmetijstvom in gozdarstvom) in sinergij z drugim prostorskim načrtovanjem.
- ✓ **Reševanje sporov glede rabe zemljišč:** uporaba prostovoljnih pristopov, vključno z inovativnimi orodji, kot je naravovarstvena služnost

Pot 2 - Trajnostni gospodarski razvoj: Če je gospodarski razvoj povezan z jasnimi smernicami za blažilne ukrepe, ki zagotavljajo ekosistemske storitve in preprečujejo konflikte pri rabi zemljišč s sodelovanjem med sektorji, potem gre za trajnostni gospodarski model, ki ceni in koristi zeleni infrastrukturi, saj je moč vsakega sektorja med prizadevanjem za skupne koristi uravnotežena. Priporočeni ukrepi:

- ✓ **vključevanje kmetov in gozdarjev ter reševanje sporov z lastniki zemljišč:** vzpostaviti dolgoročne zaveze in zaupanje s pravočasnimi in ustreznimi spodbudami
- ✓ **vključevanje povezljivosti v načrtovanje in presoje:** strateško načrtovanje infrastrukturnih projektov, uporaba programskega pristopa za obstoječo infrastrukturo in priznavanje številnih koristi povezljivosti na ravni pokrajine.

Pot 3 - Krepitev znanja in zmogljivosti: Če se razvijejo in posredujejo ustrezno znanje ter tehnične in človeške zmogljivosti, se izboljšajo načrtovanje, oblikovanje ter izvajanje dobro povezanega in odpornega omrežja TEN-N, saj bo to vsem ustreznim sektorjem olajšalo dostop do najugodnejših rešitev ob optimalnih stroških. Priporočeni ukrepi:

- ✓ **Optimizacija vloge strokovnih mrež in institucij:** ustvarjanje skupnosti, ki temelji na praktičnem znanju
- ✓ **Ozaveščanje in usposabljanje:** vključitev ustreznih smernic in znanstveno utemeljeno določanje standardov.
- ✓ **Spodbujanje in zagotavljanje ustreznega financiranja in orodij:** čim boljša uporaba obstoječih sredstev in iskanje novih instrumentov.
- ✓ **Krepitev poslovnih in ekonomskih znanj med strokovnjaki:** iskanje inovativnih možnosti za naložbe.

Pot 4 - Opolnomočenje in obvladovanje konfliktov: Če je civilna družba opolnomočena in so vzroki konfliktov razjasnjeni s povezovanjem akterjev, je mogoče vzpostaviti sodelovanje, obvladovati konflikte ter izboljšati zaupanje in sodelovanje deležnikov, saj pobude in izboljšave od spodaj navzgor spodbujajo pozitivne spremembe. Priporočeni ukrepi:

- ✓ **Opolnomočenje civilne družbe:** ustvarjanje vključujočega in za spremembe odprtega političnega okolja, podpora lokalnim glasnikom.
- ✓ **Povečanje angažmaja deležnikov:** vzpostavitev nacionalnih in čezmejnih medsektorskih mrež.
- ✓ **Uporaba obvladovanja konfliktov in sodelovalnega učenja:** oblikovanje skupne vizije, enakopravno delo, spremljanje rezultatov in prilagajanje.

Začrtane poti se dopolnjujejo in vključujejo različne aktivnosti na različnih ravneh. Upravljanje, politika in financiranje so ključni elementi, ki bodisi omogočajo ali pa ovirajo uspešno izvajanje povezanega sistema zavarovanih in varovanih območij v Evropi.

Pregled je del projekta [NaturaConnect](#), ki je namenjen podpori državam članicam EU pri učinkovitem določanju in izvajanju TEN-N z zagotavljanjem znanstvenih in političnih podatkov, smernic in orodij za odločanje. Več o obstoječih pravnih okvirih in sistemih upravljanja v Evropi v različnih državah si lahko preberete v [celotnem poročilu](#).

**Funded by
the European Union**

NaturaConnect receives funding under the European Union's Horizon Europe research and innovation programme under grant agreement number 101060429.

www.naturaconnect.eu

[@naturaconnect](https://www.linkedin.com/company/naturaconnect)

naturaconnect@iiasa.ac.at

[@naturaconnect](https://twitter.com/naturaconnect)